

INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, НАСЛІДКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Ганна Жила

*Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
Харків, Україна*

Резюме. Війна в Україні створила гуманітарну кризу величезних масштабів та серйозний удар по світовій економіці. З макроекономічної точки зору зростання цін на їжу та енергію призведе до зменшення реальних доходів. Експрес-оцінювання CNUCED впливу війни на торгівлю та розвиток в Україні підтверджує, що перспективи світової економіки швидко погіршуються через зростання цін на продовольство, паливо та добрива. У цьому дослідженні розглянуто вплив кризи в Україні на світову торгівлю та економічний розвиток, підкреслено важливість поставок продовольства, енергії та певних промислових ресурсів з Росії та України, а також як війна створює значні ризики для продовольчої та енергетичної безпеки й посилює труднощі, пов'язані з ланцюгом поставок. Це дослідження також показує, що якби війна розколола світову економіку на окремі блоки, втрати доходів були б значними, особливо для країн, що розвиваються. Крім того, це підтверджує важливість заснованої на правилах багатосторонньої торговельної системи хоча б тому, що світова організація торгівлі забезпечує функції, які можуть допомогти пом'якшити наслідки кризи. Це важливо для міжнародної торгівлі, щоб краще зрозуміти, аналізувати й контролювати характер, величину й наслідки війни для торгівлі та розвитку. Тільки з чітким розумінням цих впливів можна створити надійні ланцюги поставок, обмежити подальші втрати у торгівлі та економічному розвитку та запобігти поглибленню нерівності між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. Метою дослідження є аналіз впливу війни в Україні на економічний розвиток та визначення наслідків для світової торгівлі. У дослідженні використано методи індукції, дедукції та порівняльного аналізу. Дослідження показує, що серед основних загроз та ризиків, які виникають для світової економіки, є дестабілізація, зростання рівня інфляції, безробіття, виникнення продовольчої кризи та голоду в деяких країнах світу, підвищення світових цін на сировину. Наслідки війни в Україні будуть відчутними для більшості країн світу, а їх масштаби будуть залежати від ходу й тривалості війни на території України. Найбільша втрата та найбільша проблема з тих, що виникли через війну – це людські втрати, але є також і величезні економічні проблеми, які відчуваються далеко за межами України.

Ключові слова: торгівля, ринок, війна, криза, підвищення, розвиток, аналіз, пандемія.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.164

Отримано 20.03.2023

UDC 339

THE IMPACT OF THE WAR IN UKRAINE ON ECONOMIC DEVELOPMENT, CONSEQUENCES FOR WORLD TRADE

Ganna Zhyla

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

Summary. The war in Ukraine created a humanitarian crisis of enormous proportions and also a serious blow to the world economy. From a macroeconomic point of view, rising food and energy prices will reduce real

incomes. CNUCED's express assessment of the impact of the war on trade and development in Ukraine confirms that the outlook for the global economy is rapidly deteriorating due to rising food, fuel and fertilizer prices. This study examines the impact of the crisis in Ukraine on global trade and development, highlights the importance of supplies of food, energy and certain industrial resources from Russia and Ukraine, and examines how the war poses significant risks to food and energy security and exacerbates the difficulties associated with the supply chain. This study also shows that if a war were to split the world economy into separate blocs, the loss of income would be significant, especially for developing countries. Furthermore, it underscores the importance of a rules-based multilateral trading system, if only because the World Trade Organization provides functions that can help mitigate the effects of the crisis. It is important for international trade to better understand, analyze and monitor the nature, magnitude and implications of war for trade and development. Only with a clear understanding of these impacts can we create reliable supply chains, limit further losses in trade and economic development, and prevent the deepening of inequality between developed and developing countries. The purpose of the study is to analyze the impact of the war in Ukraine on economic development and determine the consequences for world trade. The research used the methods of induction and deduction and comparative analysis. The study shows that among the main threats and risks that arise for the world economy are destabilization, rising inflation, unemployment, the emergence of a food crisis and famine in some countries of the world, and an increase in world prices for raw materials. The consequences of the war in Ukraine will be felt by most countries of the world, and their scale will depend on the course and duration of the war on the territory of Ukraine. The biggest loss and the biggest problem of the war is human loss, but there are also huge economic problems that are felt far beyond the borders of Ukraine.

Key words: trade, market, war, crisis, promotion, development, analysis, pandemic

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.164

Received 20.03.2023

Постановка проблеми. Військова агресія Росії спричинила неймовірну шкоду не лише стану економіки територіальних громад, руйнування інфраструктури, особливо на сході та півдні України, але й негативно вплинула на процес наповнення бюджетів. Відбулося суттєве скорочення економічної активності суб'єктів господарювання, що зумовило зменшення надходження податків та інших платежів. Швидке оцінювання Конференції ООН з торгівлі та розвитку (CNUCED) впливу війни на торгівлю та економічний розвиток показує стрімке погіршення перспектив глобальної економіки, причому ситуація особливо тривожна для африканських та найменш розвинених країн. Війна в Україні має величезну ціну у вигляді людських страждань і завдає серйозного удару по світовій економіці. Усі ці потрясіння загрожують результатам відновлення після пандемії covid-19 і перешкоджають шляху до сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу війни в Україні на економічний розвиток, наслідки для світової торгівлі останнім часом привертає дедалі більше уваги вчених-економістів. Серед вітчизняних представників економічної науки варто відзначити напрацювання Т. Яровенко, Я. Літвін, Г. Терещенко, В. Борщевського, М. Чех, І. Скороход, О. Слободянюк, М. Алексеєнко, К. Клименко, Б. Кошового, З. Пічкурова та інших.

Метою дослідження є аналіз впливу війни в Україні на економічний розвиток та визначення наслідків для світової торгівлі. У дослідженні використано методи індукції, дедукції та порівняльного аналізу.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: розглянути вплив кризи в Україні на світову торгівлю та економічний розвиток; наголосити на важливості поставок продовольства; дослідити, як війна створює значні ризики для продовольчої та енергетичної безпеки й посилює труднощі, пов'язані з ланцюгом поставок; проаналізувати експрес-оцінювання CNUCED впливу війни на світову торгівлю та економічний розвиток в Україні.

Виклад основного матеріалу. Близько 25% світової торгівлі зерновими постраждали від війни в Україні, що призвело до зростання світових цін і, як наслідок, продовольчої інфляції та зниження доступу до продуктів харчування у країнах-імпортерах України та Росії. Це дуже складна ситуація, тому у вирішенні проблеми

зацікавлений весь світ, оскільки постачання пшениці з України – це понад 10% річного споживання пшениці для п'ятнадцяти країн світу. Наприклад, Єгипет імпортує майже 80% своєї пшениці з Росії та України, а також 28% – Індонезія, 21% – Бангладеш. Такі прикордонні країни, як Румунія, Словаччина, Угорщина відгукнулися на проблему експорту зернових з України до третіх країн і вже значно спростили процедури оформлення вантажних перевезень, або активно працюють над цим. Зокрема ліберальні умови для українських перевізників запровадили: Литва, Латвія, Естонія, а також Італія, Туреччина, Болгарія, Грузія, Данія, Греція й нещодавно – Австрія [1].

Експрес-оцінювання CNUCED впливу війни на торгівлю та розвиток в Україні підтверджує, що перспективи світової економіки швидко погіршуються через зростання цін на продовольство, паливо та добрива. У звіті від 16 березня також вказується на посилення фінансової волатильності, відмову від сталого розвитку, складну реконфігурацію глобальних ланцюгів постачання та зростання торгових витрат. CNUCED підготувала швидко оцінку впливу війни в Україні на торгівлю та економічний розвиток, а також взаємопов'язаних питань у сферах фінансів, технологій, інвестицій та сталого розвитку. Результати підтверджують стрімке погіршення перспектив світової економіки, що підкріплюється зростанням цін на продовольство, паливо та добрива підвищеною фінансовою нестабільністю, відчуженням сталого розвитку, складною реконфігурацією глобального ланцюга постачання та зростанням торгових витрат. Ця ситуація, що швидко розвивається, викликає занепокоєння у країнах, що розвиваються, особливо в африканських і найменш розвинених країнах. Деякі з них особливо вражені війною в Україні та її впливом на торгові витрати, ціни на сировину та фінансові ринки. Ризик громадянських заворушень, дефіциту продовольства та рецесії, спричиненої інфляцією, не можна скидати з рахунків, особливо враховуючи крихкий стан глобальної економіки та країн, що розвиваються, внаслідок пандемії covid-19 (коронавірусної хвороби).

Війна в Україні має величезну ціну у вигляді людських страждань і завдає серйозного удару по світовій економіці. Виникає багато побоювань щодо двох основних товарних ринків – продовольства та палива. Україна та Росія є глобальними гравцями на агропродовольчих ринках, на них припадає 53% світової торгівлі соняшниковою олією та насінням і 27% – пшениці. Ця ситуація, що швидко змінюється, особливо тривожна для країн, що розвиваються. Не менше 25 африканських країн, включаючи багато найменш розвинених країн, імпортують більше третини пшениці з двох ворогуючих країн. Для 15 із них ця частка становить більше половини. Зростання цін на продукти харчування та паливо вплине на найбільш вразливі верстви населення в країнах, що розвиваються, створюючи тиск на найбільш вразливі домогосподарства, які витрачають найбільшу частку свого доходу на їжу, спричиняючи труднощі та голод. Згідно з підрахунками CNUCED у середньому понад 5% імпортного кошика найбільш вразливих країн становлять продукти, ціни на які можуть подорожчати через війну. Для багатших країн ця частка становить менше 1% [2].

Ризик громадянських заворушень, дефіциту продовольства та рецесії, спричиненої інфляцією, не можна виключити, йдеться у звіті, особливо враховуючи крихкість глобальної економіки та країн, що розвиваються після пандемії covid-19. Довготермінові наслідки зростання цін на продукти харчування важко передбачити, йдеться у звіті, але аналіз історичних даних CNUCED висвітлює можливі й тривожні тенденції. Агропродовольчі цикли, наприклад, збіглися з великими політичними подіями, такими, як продовольчі бунти 2007–2008 років і Арабська весна 2011 року.

Обмежувальні заходи щодо повітряного простору, невизначеність підрядників і проблеми з безпекою ускладнюють використання всіх торгових шляхів через Росію та Україну. Дві країни є ключовою географічною частиною Євразійського сухопутного

мосту. У 2021 році 1,5 мільйона контейнерів із товарами було відправлено на захід залізницею з Китаю до Європи. Якщо обсяги, що зараз перевозяться залізничними контейнерами, додати до попиту на морські вантажні перевезення Азія–Європа, це означало б збільшення на 5–8% і без того перевантаженого комерційного морського шляху. Крім того, і без того дорога та переобтяжена морська торгівля намагатиметься замінити ці раптово непрактичні наземні та повітряні маршрути, йдеться у звіті. Можна очікувати, що наслідки війни в Україні призведуть до ще вищих тарифів на фрахт. Згідно зі звітом таке підвищення матиме значний вплив на економіку та домогосподарства. У 2021 році моделювання CNUCED показало, що підвищення тарифів на вантажні перевезення під час пандемії призвело до зростання світових споживчих цін на 1,5%, з особливо сильним ефектом у вразливих країнах, таких, як малі острівні держави, країни, що розвиваються, країни, що не мають виходу до моря, і найменш розвинені країни.

Глобальна торгова система була доведена до межі після того, як Росія вторглася в Україну. 24 серпня 2022 року, коли Україна відзначила 31-у річницю своєї незалежності, минуло 6 місяців з моменту повномасштабного вторгнення Росії. Окрім гуманітарних, військових, безпекових, екологічних, міграційних та інших наслідків, війна в Центральній Європі серйозно вплинула на міжнародну торговельну систему, не даючи їй оговтатися від потрясінь, викликаних пандемією covid-19. Зростання цін стимулює міжнародну торгівлю. Про це заявила CNUCED у своєму липневому звіті про світову торгівлю, і це спостереження дуже точно описує поточні тенденції світової торгівлі. Обсяг торгівлі в першому кварталі 2022 року досяг рекордного рівня в 7,7 трлн дол США (зростання приблизно на 1 трлн дол США порівняно з першим кварталом 2021 р.). Причому основними рушійними силами були енергія, метали та хімікати. Однак це було здебільшого пов'язано з підвищенням цін на товари, оскільки сам обсяг торгівлі зростав набагато нижчими темпами – 6%. Експерти CNUCED очікують, що розрив між вартістю та обсягом торгівлі збільшуватиметься, причому перший продовжуватиме збільшуватися, а другий – скорочуватися. Водночас економісти Світової організації торгівлі (СОТ) прогнозують досить скромне зростання обсягів торгівлі, на 3% в 2022 році і на 3,4% в 2023 році [3].

Ціни на сировину та енергоносії стрімко зростають, а відсутність продовольчої безпеки та збої в ланцюжках поставок є одними з найчорніших привидів війни в Україні. У статті запропоновано огляд основних наслідків для міжнародної торгівлі після російського вторгнення. На початку березня ЗМІ почали транслювати тривожні повідомлення з турецького ринку про нібито виснаження запасів соняшникової олії та зростання цін. Ці повідомлення супроводжувалися падінням імпорту турецької соняшникової олії майже на 60% того місяця порівняно з березнем 2021 року. Незабаром кілька ЗМІ попередили про дефіцит газу неону, який використовується для виробництва напівпровідників. Україна традиційно виробляла майже половину світових поставок неоновому газу та відправляла його через Одесу, її основні морські експортні «ворота», яка була заблокована російськими бомбардуваннями, і через Маріуполь, обложений і зруйнований російськими ракетними ударами, а зараз окупований. У той час як початок війни спричинив зростання цін на неоновий газ у дев'ять разів у березні, деякі коментатори повідомили про підвищення ціни на 5000% у серпні. Це загрожує промисловості споживчої електроніки, автомобілебудування та запчастин, які вже постраждали від постійного дефіциту мікросхем, спричиненого блокуванням через covid-19 у 2020 році.

Проте найбільш тривожні заклики надійшли від Всесвітньої продовольчої програми ООН, яка у своєму березневому звіті попередила про серйозні наслідки війни для продовольчої безпеки в усьому світі, оскільки 44 мільйони людей у 38 країнах були на межі голодної смерті, коли Росія вторглася в Україну. Це означає, що вразливим,

залежним від імпорту економікам буде особливо важко оговтатися від пандемії. Україна є основним гравцем на світових ринках кукурудзи, соняшникової олії та насіння, ячменю, пшениці та ріпаку. Країна також була одним із основних постачальників пшениці для ВПП до війни. Блокада Росією українських чорноморських портів призвела до зростання цін на продовольство та створила вузьке місце в ланцюгах постачання продовольства, що не дозволяє Україні повністю розгорнути свої експортні потужності. Одним із можливих рішень було використання залізниць та інших європейських портів, але це не ідеальне рішення. Попередні розрахунки CNUCED показали, що підвищення цін на продукти харчування внаслідок війни вплине на понад 5% імпортного кошика найбільш вразливих країн. У цьому контексті протягом першого кварталу 2022 року ВПП охопила 83 мільйони людей, що становить лише 55% від її річної цілі. Крім того, одними з результатів програми було реагування на надзвичайні ситуації у зв'язку з відсутністю продовольчої безпеки та рішення звільнити покупки від торгових обмежень.

Тому не дивно, що угода про експорт зерна (Меморандум про взаєморозуміння), підписана наприкінці липня, розглядається як поворотний момент, який дає певні ознаки перепочинку. Асоціація морських портів України повідомила, що станом на 26 серпня з українських портів Одеса, Південний і Чорноморськ вийшли 44 судна з 1 млн тонн (Мт) продовольства в 15 країн. На цих кораблях також був перший морський вантаж, який вийшов з порту Південний з 23 тис. тонн пшениці на борту. Угода щодо експорту зерна також була важливою, оскільки звільнила додаткові площі для зберігання нового врожаю. Попри ризики, пов'язані з війною, українським аграріям вдалося засіяти 13,4 млн га. Це становить 79,2% від загальної посівної площі, або на 3,5 млн га менше, ніж минулого року, оскільки українські сільськогосподарські площі Херсонської та Запорізької областей перебувають під російською окупацією, а ця частина звільнених територій може містити міни, залишені російськими військами до їх відбиття українськими збройними силами.

Розблокування чорноморських портів України послаблює кризу продовольчої безпеки, але є лише частковим рішенням. Індекс цін на зернові ФАО, який досяг піку в травні в 173,5 пункту, в липні становив 147,3 пункту, що на 11,5% менше, ніж у червні. Це значення все ще перевищує рівень липня 2021 року на 16,6%. Очевидно, експерти не наважуються робити оптимістичні прогнози, оскільки ціни на енергоносії продовжують стрімко зростати, що призведе до зростання витрат на транспортування та експлуатацію сільськогосподарської техніки, а також матиме хвилевий вплив на витрати на добрива. До проблеми додають наслідки сільськогосподарської протекціоністської політики в усьому світі та зміну клімату, які створюють ще більше продовольчої небезпеки та дефіцит у глобальних ланцюгах постачання продовольства.

Напередодні вторгнення в Україну Росія заборонила експорт аміачної селітри за межі блоку Євразійського економічного союзу. Цей захід нагадує попередню реакцію на спалах covid-19, коли Росія запровадила експортну квоту на пшеницю, жито, ячмінь і кукурудзу, незважаючи на загрозу кризи. Ще в квітні 2020 року Росія також утрималася від підписання спільної декларації, поширеної в СОТ основними експортерами сільськогосподарської та агропродовольчої продукції, які погодилися вести відкриту та передбачувану торгівлю в умовах пандемії.

Ціни на добрива зросли більш ніж удвічі з початку війни в Україні, а ціни на енергоносії стрімко зростають. За даними Світового банку поточна енергетична криза відрізняється від енергетичного цінового шоку 1970-х років тим, що простір заміщення між різними видами ключових енергетичних продуктів обмежений, оскільки ціни на всі ці продукти зростають. covid-19 спричинив зростання цін на нафту та вугілля, але нинішня енергетична криза спричинена війною, оскільки Росія є найбільшим у світі експортером природного газу та основним постачальником сировини нафти й вугілля.

За оцінками Світового банку різке зростання цін на енергоносії через війну може скоротити світове виробництво на 0,8% за два роки, вплинувши в основному на харчовий, будівельний, нафтохімічний і транспортний сектори.

Таким чином, кардинальних змін зазнає світова торгівля внаслідок воєнних дій в Україні, а саме, розриваються торговельні зв'язки, порушується постачання, перериваються авіасполучення між країнами, що ускладнює постачання товарів. Тому виникає необхідність розроблення альтернативних маршрутів, наприклад наземних, але вони не оптимальні з точки зору витрат часу, пального та грошових коштів. До covid-19 приблизно 35% світових вантажів перевозилося літаками, з них половина припадала на пасажирські літаками. Якщо скасовують вантажні перевезення через Чорне море та припиняються комерційні судноплавства, тоді це негативно впливає на транспортування зернових культур через українські, російські, болгарські та румунські порти. Міграція – ризик для Європи, яка вже витратила близько 26 млрд євро, щоб підтримати біженців з нашої держави, охопленої війною, саме до Європи вже переїхало близько 8 млн осіб [4].

Висновки. Основними загрозами та ризиками, які виникають для світової економіки, є дестабілізація економіки країн, зростання рівня інфляції, безробіття, виникнення продовольчої кризи та голоду в деяких країнах світу, підвищення світових цін на сировину. Наслідки війни нашої держави будуть відчутними для більшості країн світу, а їх масштаби будуть залежати від ходу та тривалості війни на території України.

Війна в Україні оголила всі вразливі місця світової економіки та світової торгової системи, які не встигли оговтатися від пандемії. Енергетичні потрясіння продовжують підвищувати ціни на продовольство й товари на світових ринках і разом із перебоями в ланцюгах поставок призводять до уповільнення виробництва та зростання торгівлі. Ця тенденція спонукала експертів попереджати про голод і стагфляцію. Таким чином, прогнози Міжнародного валютного фонду щодо «втрат і невизначеного майбутнього» стануть конкретнішими, якщо світ не знайде нових підходів до цієї нової реальності.

Людські життя – найбільша втрата та найбільша проблема з тих, що виникли через війну в Україні, але є також і величезні економічні проблеми, які відчуватимуться далеко за межами нашої держави.

Conclusions. The main threats and risks that arise for the world economy are the destabilization of countries' economies, rising inflation, unemployment, the emergence of a food crisis and famine in some countries of the world, and an increase in world prices for raw materials. The consequences of our country's war will be felt by most countries of the world, and their scale will depend on the course and duration of the war on the territory of Ukraine.

The war in Ukraine exposed all the vulnerabilities of the world economy and the world trade system, which did not have time to recover from the pandemic. Energy shocks continue to push up food and commodity prices on global markets and, along with supply chain disruptions, slow production and trade growth. This trend has prompted experts to warn of famine and stagflation. Thus, the International Monetary Fund's predictions of «losses and an uncertain future» will become more concrete if the world does not find new approaches to this new reality.

Human lives are the biggest loss and the biggest problem of the war in Ukraine, but there are also huge economic problems that will be felt far beyond the borders of Ukraine.

Список використаних джерел

1. Війна в Україні вже вплинула на 25% світової торгівлі зерновими. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/23/686154/> (дата звернення: 20.02.2023).
2. Вплив війни в Україні на торгівлю та розвиток. URL: <https://unctad.org/fr/news/limpact-de-la-guerre-en-ukraine-sur-le-commerce-et-le-developpement> (дата звернення: 19.02.2023).
3. Російська агресія проти України: наслідки для світової торгівлі після 7 місяців війни. URL: <https://www.iisd.org/fr/node/16862> (дата звернення: 19.02.2023).

4. Пічкурова З. В. Ризики та загрози війни в Україні для світової економіки. Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу: матеріали III міжн. наук.-практ. конф. (27–29 червня 2022 року, м. Луцьк). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. С. 311–314.

References

1. Viyна v Ukrayini v zhe vplynula na 25% svitovoyi torhivli zernovymy [The war in Ukraine has already affected 25% of world grain trade]. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/23/686154/> (accessed: 20 February 2023).
2. Vplyv viyny v Ukrayini na torhivlyu ta rozvytok [The impact of the war in Ukraine on trade and development]. URL: <https://unctad.org/fr/news/limpact-de-la-guerre-en-ukraine-sur-le-commerce-et-le-developpement> (accessed: 19 February 2023).
3. Rosiys'ka ahresiya proty Ukrayiny: naslidky dlya svitovoyi torhivli pislya 7 misyatsiv viyny [Russian aggression against Ukraine: consequences for world trade after 7 months of war]. URL: <https://www.iisd.org/fr/node/16862> (accessed: 19 February 2023).
4. Pichkurova Z. V. (2022) Ryzky ta zahrozy viyny v Ukrayini dlya svitovoyi ekonomiky [Risks and threats of the war in Ukraine for the world economy]. Proceedings of the Transformation of national and foreign models of economic development and legislation in wartime conditions: materials of the III International Scientific and Practical Conference (Ukraine, Lutsk, June 27–29, 2022). Lutsk: Lesya Ukrainka Volyn National University. P. 311–314.